

Bedrijfsvoering en Ondersteuning

Griffie ER Bonaire	
Ingek.:	MAY 27 2020
Volgnummer:	2020001900
Griffier:	Uitv.:

Aan: De leden van de Eilandsraad van
het openbaar lichaam Bonaire
Kralendijk
Bonaire

Uw brief van: P&A/2020003802
Ons nummer:
Datum: 26 MAY 2020
Betreft: aanbieding jaarrekening 2019

Geachte leden van de eilandsraad,

Volgens artikel 28 van de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Wet Fin BES) dient het bestuurscollege verantwoording aan de eilandsraad af te leggen inzake de realisatie van het voorgaande jaar door middel van het overleggen van een jaarrekening en jaarverslag.

Wij bieden u de digitale versie van de jaarrekening 2019 met bijbehorende controleverklaring, accountantsverslag en een lijst van bestedingsvoorstellen van het voorlopig resultaat 2019 in afwachting van de ingebonden exemplaren. De controleverklaring is zoals afgelopen jaar een oordeelsonthouding.

De jaarrekening 2019 heeft een voorlopig positief resultaat van USD 8.160.469 waarvan wij u toestemming vragen om bestemmingsreserves ter waarde van USD 7.200.868 te creëren om diverse projecten uit te kunnen voeren. In de bijlagen treft u een lijst van de 25 projecten aan in afwachting van de bijbehorende toelichtingen.

Met de behandeling en vaststelling van de jaarrekening voldoet het openbaar lichaam Bonaire aan artikelen 28 lid 1 t/m 3 en 31 lid 1 van de wet FinBES en zal in staat om de stukken vóór 15 juli a.s. aan de minister aan te bieden.

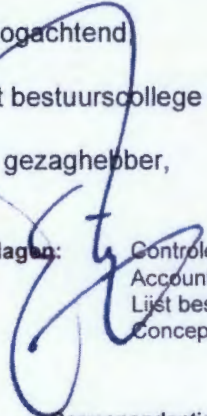
Wij hopen u voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend

het bestuurscollege van het eilandgebied Bonaire,

de gezaghebber,

de eilandsecretaris,

Bijlagen: Controle verklaring 2019- SOAB
Accountantsverslag 2019 SOAB
Lijst bestedingsvoorstellen resultaat 2019
Concept raadsbesluit ter vaststelling van de jaarrekening 2019

Correspondentieadres
Kaya Grandi 51 | Kralendijk, Bonaire C.N.
Tel. (+599) 717-5330 | Fax. (+599) 717-8416
www.bonairegov.com

Verzoeken bij beantwoording van deze brief datum, nummer en onderwerp te vermelden

Eilandsraadbesluit van
(archiefnr.

DE EILANDSRAAD VAN HET OPENBAAR LICHAAM BONAIRE

Overwegende:

dat de Wet financiën Bonaire, Sint Eustatius en Saba (FinBES) voorschrijft dat het bestuurscollege zich dient te verantwoorden voor de eilandsraad over het in betreffend jaar gevoerde bestuur;
de jaarrekening dient te worden aangeboden aan de minister door tussenkomst van het College financieel toezicht, en
dat de eilandsraad met de vaststelling van de jaarrekening de leden van het bestuurscollege decharge verleend voor verdere gevolgen naar aanleiding van haar financieel beheer.

Gelezen:

de verklaring van de Stichting Overheidsaccountantsbureau van 15 mei 2020.

Gelet op:

de artikelen 28 tot met 32 van de FinBES.

HEEFT BESLOTEN:

Akkoord te gaan met de vaststelling van de jaarrekening 2019 en een bedrag van USD 959.601 van het voorlopige resultaat van USD 8.160.469 toe te voegen aan de algemene reserve en de hiernavolgende bestemmingsreserves met bijbehorende toelichting te creëren ter waarde van USD 7.200.868.

NUMMER	OMSCHRIJVING	BEDRAG IN USD
1	Sportfaciliteiten (Bonaire Overheidsgebouwen - 2020)	430.000,00
2	Veiligheidsmaatregelen installaties op de luchthaven (Oil Trading Bonaire)	850.000,00
3	Bouw van Family Justice Center	1.000.000,00
4	Bestek voor (Kaminda Broertje Janga)	50.000,00
5	Onderhoud infrastructuur	770.700,00
6	Onderhoud diverse gebouwen	50.000,00

7	Marketing fonds	750.000,00
8	Economische projecten wederopbouw	730.606,50
9	Implementatie van Tourism Recovery plan	300.000,00
10	Financiering onderwijshuisvesting SGB - 2019	72.000,00
11	Financiering onderwijshuisvesting SGB - 2020	114.561,50
12	Qredits bijdrage Covid 19 overbruggingskrediet	98.000,00
13	Bijdrage Monumenten fonds	200.000,00
14	Implementatie van het Masterplan 2030	200.000,00
15	Aanvullende operationele kosten Kabinet Gezaghebber	20.000,00
16	Uitvoering onderzoek verkiezingen/bevordering democratische rechten	25.000,00
17	Aanleg infrastructuur t.b.v. de start van de bouwwerkzaamheden uitbreiding SGB	600.000,00
18	Implementatie inrichtingsplan LVV (in het kader van uitvoering vastgesteld plan van aanpak LVV):	150.000,00
19	Aansluiting WEB verkavelingsplannen	200.000,00
20	Frictie - en risico kosten	100.000,00
21	Voolichtingcampagnes/communicatie (o.a. Wegenverkeers verordening)	80.000,00
22	Aanschaf nieuwe computers en smartphones	150.000,00
23	Implementatie gehandicapten parkeerkaarten	60.000,00
24	Expertise implementatie grondzaken	120.000,00
25	Versterking ambtelijk apparaat	80.000,00
	Totaal bedrag aan voorstellen	7.200.868,00

Behoudens later in rechte gebleken onregelmatigheden de leden van het bestuurscollege te dechargeren voor het in de jaarrekening verantwoorde financieel beheer.

Aldus besloten in de openbare vergadering van,

De eilandsraad van het openbaar lichaam Bonaire,

De voorzitter,

de eilandgriffier,

afschrift dezès te zenden aan:
Bestuurscollege en Financien

Aan de Eilandsraad van het
Openbaar Lichaam Bonaire
D.t.v. de griffier van de Eilandsraad a.i.,
de heer drs. S.J. Cicilia
Plasa Reina Wilhelmina 1
Kralendijk
Bonaire

Scharlooweg 174
Willemstad, Curaçao
T: +5999 466 9000
E: info@soab.cw

Willemstad, 18 mei 2020

Kenmerk : 20/0264C/JH
Referentie : drs. D.M.J. Schrader RA / S.N.C. Nicolaas RA MSc
Onderwerp : Aanbieding accountantsverslag jaarrekeningcontrole 2019 en controleverklaring bij de
jaarrekening 2019 van het Openbaar Lichaam Bonaire

Geachte heer Cecilia,

Hierbij doen wij u als onderdeel van de opdracht van de Eilandsraad het accountantsverslag en de
controleverklaring bij de gewaarmerkte jaarrekening 2019 toekomen.

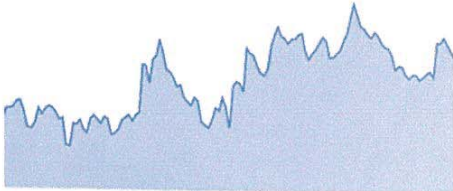
Gaarne zijn wij bereid tot het verstrekken van nadere toelichting.

S.N.C. Nicolaas RA MSc
Junior Manager

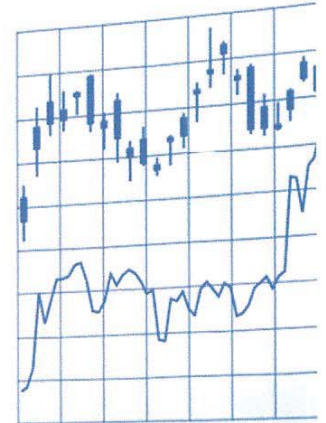
Bijlage(n): 3

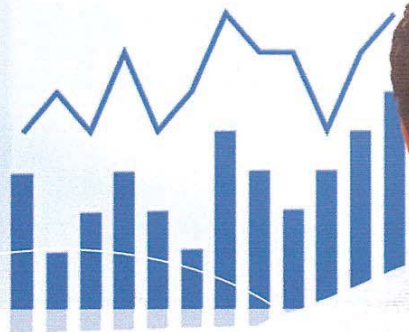
Equity statement

Current year	1,774,576
Comprehensive income	15,897
Issue of share capital	88,905
Dividends	23,853
Previous year	166,630
Comprehensive income	110,327
Issue of share capital	56,303
Dividends	67,676

Cash flow statement

Operations	12,978,516
Earnings	12,873,892
Depreciation	104,624
Investing	6,372,535
Real estate	1,385,395
Equipment	4,439,118
Financing	6,505,981
Dividends	67,676

**Accountantsverslag naar aanleiding van de
controle van de jaarrekening 2019 van het
Openbaar Lichaam Bonaire**

20/0263C/JH
15 mei 2019

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.....	1
2. Controle van de jaarrekening 2019	2
3. Financieel beheer.....	2
4. Bevindingen inzake de jaarrekeningposten.....	2
4.1. Materiële vaste activa	2
4.2. Financiële vaste activa	3
4.3. Vorderingen op korte termijn	4
4.3.1. Vorderingen op debiteuren.....	4
4.3.2. Waardering en presentatie	4
4.4. Voorzieningen.....	6
4.5. Schulden op korte termijn.....	6
4.5.1. Crediteuren algemeen.....	6
4.5.2. Niet uit de balans blijkende verplichtingen	6
4.6. Baten	7
4.6.1. Huren en pachten	7
4.6.2. Overige goederen en diensten	7
4.6.3. Belastingopbrengsten	7
4.6.3.1 Gebruik derden gegevens.....	7
4.6.3.2 Volledigheid opboeking aanslagen in MCS	9
4.6.4 Overdrachten van het Land	9
4.7. Lasten	9
4.7.1. Overige goederen en diensten	10
4.7.2. Overige inkomensoverdrachten	10
5. Gebeurtenissen na balansdatum	10
6. Rechtmatigheid.....	10
7. Slot.....	10

Aan de Eilandsraad van het
Openbaar Lichaam Bonaire
Plasa Reina Wilhelmina 1
Kralendijk
Bonaire

Scharlooweg 174
Willemstad, Curaçao
T: +5999 466 9000
E: info@soab.cw

Willemstad, 15 mei 2020

Kenmerk : 20/0263C/JH
Referentie : drs. D.M.J. Schrader RA / S.N.C. Nicolaas RA MSc
Onderwerp : Accountantsverslag naar aanleiding van de controle van de
jaarrekening 2019 van het Openbaar Lichaam Bonaire

1. Inleiding

Hierbij doen wij u het accountantsverslag toekomen welk voortvloeit uit de door ons verrichte controlewerkzaamheden ten aanzien van de jaarrekening 2019 van het Openbaar Lichaam Bonaire (hierna OLB). Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met de algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten zoals vastgesteld in de Controle- en Overige Standaarden alsook in overeenstemming met de bepalingen van de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA) van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants.

Het doel van de controle is het verstrekken van een oordeel omtrent de getrouwheid en de rechtmatigheid van de jaarrekening 2019. Ten behoeve van de controle zijn -voor zover waarneembaar- die aspecten van de interne beheersing beoordeeld welke relevant zijn voor het vaststellen van de getrouwheid en de rechtmatigheid van de jaarrekening 2019.

In dit verslag van bevindingen brengen wij u verslag uit van de geconstateerde onjuistheden en onzekerheden in de verantwoorde saldi in de jaarrekening 2019.

2. Controle van de jaarrekening 2019

Wij hebben een controleverklaring van oordeelonthouding, voor zowel de getrouwheid als de financiële rechtmatigheid, afgegeven bij de jaarrekening 2019. Door het ontbreken van adequate interne controle- en overige beheersingsmaatregelen kunnen wij geen oordeel geven over de getrouwheid en de financiële rechtmatigheid van de opbrengsten en diverse balansposten als opgenomen in de jaarrekening 2019 van het OLB. Voor een nadere toelichting ter zake verwijzen wij naar onze uitgebrachte (concept) management letter 2019 van 21 februari 2020.

3. Financieel beheer

In het kader van de verbetering van het financieel beheer, hetgeen op termijn moet bijdragen aan het verstrekken van een goedgekeurde controleverklaring bij de jaarrekening van het OLB, zijn reeds aan diverse externe adviesbureaus opdrachten verstrekt om te adviseren en verbetervoorstellen aan te dragen omtrent onder anderen de waardering van diverse posten en de verbetering van de interne beheersing met betrekking tot diverse opbrengsten genererende processen. Inmiddels hebben diverse adviseurs hun producten opgeleverd en geïmplementeerd. Een aantal van deze processen waren reeds in 2019 geïmplementeerd en ook is er voor een aantal in het jaar 2019 een start gemaakt met de uitwerking om in het jaar 2020 te implementeren, bijvoorbeeld de MVA-module en de inkoop module in K2F. Deze modules waren ten tijde van het uitvoeren van de jaarrekeningcontrole 2019 in 2020 nog niet geïmplementeerd. De effecten op het verbeteren van de interne beheersing zullen dan ook uit de jaarrekeningcontrole 2020 blijken.

4. Bevindingen inzake de jaarrekeningposten

Hierna worden de van belang zijnde bevindingen voortvloeiende uit de jaarrekeningcontrole 2019 per jaarrekeningpost weergegeven.

4.1. Materiële vaste activa

Een volledige registratie van de bezittingen (roerende goederen) van het OLB ontbreekt nog immer. In het jaar 2019 is reeds een aanvang gemaakt met het inzichtelijk maken van de bezittingen van het OLB zoals deze bij het kadaster zijn geregistreerd. Echter zijn voorgenomen inventarisaties nog niet gerealiseerd waardoor er een onzekerheid bestaat over met name de volledigheid van de ontvangen informatie van het Kadaster omtrent de eigendommen en de waardering van de oude Activa. De volgende stap voor het OLB is om de verkregen en geverifieerde informatie uit de inventarisaties administratief te registreren en bij te werken in de activa staat.

Op grond van het tussen het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het OLB gesloten convenant "Onderwijshuisvestingsplan Bonaire 2012 - 2017", inzake de verbetering van de huisvesting van diverse onderwijsinstellingen op Bonaire, heeft het OLB in 2013 een renteloze lening van genoemd Ministerie ontvangen ten bedrage van \$ 19.100.000. Deze beschikbare financiële middelen bleken niet toereikend voor de volledige uitvoering van het Onderwijshuisvestingsplan waardoor de lening in het jaar 2017 is opgehoogd met een bedrag van ad \$ 5.900.000. Laatstgenoemd bedrag wordt door het OLB gefinancierd middels een door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap te verstrekken renteloze lening. De Eilandsraad van het OLB heeft hieraan blijkens het besluit van 23 februari 2017 formeel haar goedkeuring gehecht.

Investeringen welke ten laste van genoemd budget zullen worden gebracht zullen bij formele juridische eigendomsoverdracht aan het OLB als zodanig in de administratie, en daarmee de jaarrekening, worden verwerkt. Blijkens een opgave van het Rijksvastgoedbedrijf is dit project bijgewerkt tot en met ultimo juni 2019. In het boekjaar 2019 zijn er geen nieuwe deelprojecten meer opgeleverd. Met ingang van 2020 is het beheer rondom het project van de diverse onderwijsinstellingen onder de Stichting genaamd Fundashon Propiedat Inmobiel Boneiru "FPIB", ondergebracht. De details inzake de opzet van deze nieuwe vorm van projectbeheersing en verantwoording dient nog nader geconcretiseerd te worden. Aangezien het managementrapportage tot en met de maand juni 2019 de laatste standen vanuit het Rijksvastgoedbedrijf betroffen, hebben wij de bijdrage van het OLB hierin aangepast in de cijfers van 2019. Op de projectverantwoording tot en met juni 2019 dient er voornamelijk een accountantscontrole te worden verricht ten behoeve van het vaststellen van de juistheid van de waardering van de gereedgemaakte schoolgebouwen. De onzekerheid met betrekking tot deze post bedraagt \$ 9.787.451 per 31 december 2019.

4.2. Financiële vaste activa

Deelnemingen

De deelnemingen van het OLB worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De jaarrekeningen over 2019 van de bedrijven waarin het OLB (al dan niet rechtstreeks) deelneemt waren op het moment van het opmaken van de jaarrekening 2019 van het OLB niet beschikbaar waardoor een afstemming van de op de balans van het OLB opgenomen waarden niet met de betreffende jaarrekeningen van de diverse deelnemingen kon worden gedaan.

Regelmatige periodieke rapportages om de financiële prestaties van de deelnemingen van het OLB te kunnen monitoren zijn tevens nog niet beschikbaar. Tevens zijn er geen formele afspraken gemaakt over het

dividendbeleid. Gezien bovengenoemde feiten kunnen wij geen uitspraak doen over de waardering van de deelnemingen van het OLB zoals deze op de balans per 31 december 2019 voor een totaalbedrag van \$ 6.251.397 zijn opgenomen.

Artikel 9, lid 9 van wet FinBES geeft aan dat; het Bestuurscollege (verder: BC) de jaarrekeningen van de privaatrechtelijke rechtspersonen waarin het College of het openbaar lichaam deelneemt uiterlijk zes maanden na afloop van het boekjaar aan het CFT ter beschikking moet stellen. Deze rechtspersonen die tevens de deelnemingen van het OLB betreffen zullen hun jaarrekeningen voornamelijk niet tijdig kunnen indienen, aangezien het OLB haar jaarrekening al eerder opstelt en in april/mei indient.

Daarnaast hebben deze rechtspersonen tot en met 6 maanden de mogelijkheid om deze in te dienen conform de wet- en regelgeving.

In 2019 is er een onderzoek gedaan naar de structuur en werking van overheidsbedrijven op Bonaire. In het kader van dit onderzoek zijn de bevindingen en aanbevelingen opgenomen in een rapport waaronder ook bovenstaande bevinding inzake de inleverperiode van de jaarrekening van de rechtspersonen. De aanbevelingen zijn nog niet geïmplementeerd, echter is er intussen wel een kwartiermaker benoemd per 1 november 2019 die vorm zal geven aan de aanbevelingen. Dit rapport was ten tijde van onze interimcontrole nog niet vastgesteld door het BC.

Wij wijzen u er andermaal op dat afspraken met alle bedrijven waarin het OLB deelneemt dienen te worden gemaakt voor de tijdige oplevering van hun jaarrekeningen, opdat de jaarrekening van het OLB met actuele cijfers kan worden opgesteld. Deze afspraak is één van de aspecten van de controletaak van het OLB ten aanzien van haar overheids-N.V.'s en gelieerde stichtingen en instellingen. Het activeren van deze controletaak verdient nog steeds hoge prioriteit, mede gezien de mogelijk grote risico's in financieel en operationeel opzicht.

4.3. Vorderingen op korte termijn

4.3.1. Vorderingen op debiteuren

De invordering van vorderingen op debiteuren inclusief belastingen en erfpacht wordt vanaf 10 oktober 2010 ten behoeve van het OLB in service uitgevoerd door de Belastingdienst Caribisch Nederland (hierna B/CN). De oorspronkelijke concept service-overeenkomst (convenant) waarin de werkzaamheden en verantwoordelijkheden op hoofdlijnen staan beschreven, is in 2014 herschreven en daarna vastgesteld.

Op verzoek van B/CN is door het Auditdienst Rijk (verder: ADR) een onderzoek verricht naar de inning en afdracht van de OLB middelen 2017. Aan de hand van de geformuleerde bevindingen in het rapport d.d. 19 april 2019 zouden verdere afspraken worden gemaakt met het OLB ter waarborging van de juistheid en volledigheid van de verwerkte mutaties door B/CN en tevens de juistheid en de volledigheid van de inning en afdracht van de bedragen door B/CN. Een soortgelijk rapport zou ook voor het jaar 2018 worden opgesteld. Wij hebben dit rapport niet ontvangen en wellicht ten overvloede merken wij op dat wij geen kennis hebben kunnen nemen van eventuele afspraken in dit kader.

In 2019 zijn voor alle verstuurd aanslagen een vordering verantwoord in de financiële administratie van het OLB en de bijbehorende opbrengst. Deze aanslagen worden uit het nieuwe applicatiesysteem Gouwbelastingen systeem gegenereerd voor alle belastingmiddelen met uitzondering van grondbelasting. Voor het jaar 2019 zijn de aanslagen grondbelasting uit het GGOG-systeem gegenereerd.

Per balansdatum stemt het OLB de openstaande postenlijst van B/CN met de openstaande debiteuren van het OLB. Door gebruik te maken van het getekende convenant heeft ook maandelijks een afstemming plaatsgevonden tussen de openstaande vorderingen in de financiële administratie van het OLB en de

openstaande vorderingen zoals verantwoord door B/CN.

In 2019 heeft het OLB, conform één van de verbetervoorstellen uit het bovengenoemd rapport, consistent een verbandscontrole op de debiteuren uitgevoerd om de vorderingspositie per maand vast te stellen. De vorderingspositie wordt zoals eerder aangegeven afgestemd met de openstaande vordering in de financiële administratie van B/CN.

Het is ook wenselijk om aan de hand van een ouderdomsanalyse per type debiteur de volwaardigheid van de openstaande bedragen vast te stellen. Door wederzijdse afstemming tussen het OLB en B/CN kan worden vastgesteld of een vordering nog invorderbaar is, rekening houdend met artikel 8.60 van Belastingwet BES inzake verjaring.

Wij wijzen u erop dat de verantwoordelijkheid om een juiste debiteurenpositie te kunnen verantwoorden in de financiële administratie en het hanteren van een effectief debiteurenbeleid bij het OLB berust.

4.3.2. Waardering en presentatie

Onder de debiteuren zijn in 2019 vorderingen opgenomen waar het OLB zelf de incasso doet ad \$ 53.229 (2018: \$ 31.385). De toename is toe te schrijven aan nog diverse openstaande facturen van de maand december welke in januari/ februari 2020 aflopen.

De vorderingen uit hoofde van opcenten vastgoedbelasting bedragen ultimo 2019 ad \$ 1.687.000 (2018: \$ 1.280.000). De stijging is voornamelijk te wijten aan een correctie met betrekking tot de nog te ontvangen opcenten met betrekking tot het boekjaar 2018.

Vastgoedbelasting is een rijksbelasting welke door B/CN wordt geheven en geïncasseerd. Van het geïncasseerde bedrag wordt 15% opcenten vastgoedbelasting afgedragen aan het OLB.

Het OLB kan echter de volledigheid en de juistheid van het ontvangen bedrag vooralsnog niet vaststellen. Echter heeft het OLB voor het boekjaar 2019 een overzicht opgevraagd waar zowel het openstaande saldo per jaar als de totale eilandelijke opcenten voor Bonaire inzichtelijk wordt gemaakt. Hierdoor kan een betere monitoring en analyse¹ zijdens het OLB plaatsvinden welke leidt tot een nauwkeuriger en betrouwbaarder schatting van de vorderingen uit hoofde van opcenten vastgoedbelasting.

De vorderingen opgenomen onder de noemer "debiteuren met betrekking tot belastingen" ad \$ 15.840.000 (2018: \$ 13.734.000) betreffen nog te ontvangen erfpacht en belastingen voor grondbelasting, verhuurbelasting motorrijtuigen en logeergastenbelasting, verminderd met de over die jaren ontvangen betalingen. Dit bedrag is afgestemd met de openstaande postenlijst van B/CN. De vorderingen hebben een stijgende tendens. Een stijging in de vordering wordt voornamelijk veroorzaakt door enerzijds het relatief weinig aflopen van de openstaande vorderingen en het opleggen van ambtshalve aanslagen logeergastenbelasting over de jaren 2014 tot en met 2018 anderzijds.

Vanwege de mogelijke oninbaarheid van deze vorderingen is een voorziening getroffen van afgerond \$ 5.215.000 (2018: \$ 4.448.000).

Deze voorziening is gevormd op basis van 100% voor alle vorderingen die ouder dan twee jaren openstaan, 50% voor alle vorderingen die tussen een en twee jaren openstaan en 25% voor alle vorderingen die een jaar openstaan. Bij het vormen van de voorziening is de bestendige gedragslijn van het OLB in acht genomen.

Uit de ontvangen afrekeningen tot en februari 2020 (circa \$ 0,6 mln. loopt af met betrekking tot de oude jaren tot en met het jaar 2019) blijkt dat de inning van de openstaande bedragen achterwege blijft. Het OLB heeft voorheen in samenwerking

met B/CN incassomaatregelen getroffen om de openstaande belastingbedragen te innen. Het effect van deze incassomaatregelen zou in de verantwoording van het jaar 2019 zichtbaar moeten zijn.

Als gevolg van het achterwege blijven van de inning van de openstaande bedragen lijkt de voorziening niet toereikend om het risico van oninbaarheid af te dekken. Het hoofd Financiën heeft aangegeven dat B/CN alle incassomaatregelen heeft uitgesteld. Het OLB dient in eerste instantie ervoor zorg te dragen dat de debiteurenadministratie (belastingdebiteuren) op orde is opdat B/CN de incasso maatregelen voortzet. Het OLB heeft in dit kader ondersteuning gevraagd aan een extern bureau om hun te ondersteunen bij het optimaliseren van de AO/IB rondom de debiteurenadministratie. Hierdoor acht het hoofd Financiën het verhogen van de voorziening debiteuren nog vooralsnog niet noodzakelijk. Bij afronding van deze ondersteuning is het OLB mogelijk in staat meer betrouwbare informatie te kunnen verschaffen aan B/CN ten behoeve van een effectief incassobeleid. In het kader van de controle van de jaarrekening 2020 van het OLB zal de toereikendheid van deze voorziening wederom worden beoordeeld.

Het OLB heeft tevens de opdracht aan een deurwaarderskantoor verstrekt om het incassotraject met betrekking tot de openstaande erfpachtvorderingen te starten. De effectiviteit van deze maatregel hebben wij aan de hand van ontvangen documentatie beoordeeld. Uit ontvangen documentatie blijkt dat tot en met december 2019 een totaalbedrag van afgerond \$ 1.071.000 aan openstaande vorderingen zijn geïnd. Dit is 27% van het totaal aan openstaande vorderingen, welke via het deurwaarderskantoor lopen namelijk een totaalbedrag van afgerond \$ 3.963.000. Het inschakelen van een deurwaarderskantoor zijdens het OLB lijkt tot nu toe een effectief maatregel te zijn geweest om de openstaande vorderingen te incasseren.

¹ Bij analyse dient aandacht te worden geschonken aan trendanalyses enerzijds maar ook analyses uit

hoofde van de samenwerking met instanties zoals ROB en Kadaster, anderzijds.

4.4. Voorzieningen

Er is in het jaar 2019 wederom een actuariële berekening gemaakt ter bepaling van de omvang van de benodigde voorziening voor de pensioenverplichtingen aan gewezen politieke gezagsdragers van het voormalig Eilandgebied Bonaire. De verplichting voor pensioenen en wachtgelden is gebaseerd op het Besluit Pensioenen Politieke Gezagsdragers BES, dat gebaseerd is op de Landsverordening pensioenen politieke gezagsdragers uit 2006. De omvang van de voorziening voor het jaar 2019 is gecalculeerd op \$ 3.538.349 en ook voor die waarde opgenomen in de jaarrekening 2019 van het OLB.

Voor de werklieden op Bonaire bestaat een pensioenregeling. Deze staat vast in de werkliedenwet BES 1944. Per 1 januari 2019 heeft het OLB de verplichting tot het uitbetalen van de huidige en toekomstige uitkeringen van de werkliedenpensioenfondsen overgenomen. Er is in 2019 ook een actuariële berekening gemaakt ter bepaling van de omvang van de benodigde voorziening voor de werkliedenpensioenverplichting. De omvang van de voorziening voor het jaar 2019 is gecalculeerd op \$ 2.922.177 en ook voor die waarde opgenomen in de jaarrekening 2019 van het OLB.

In de jaarrekening 2019 is voor het eerst een voorziening voor het groot onderhoud aan de wegen gevormd ter waarde van \$ 67.500. Bonaire heeft eind 2018 een vierjarig uitvoeringsprogramma opgesteld ten behoeve van het duurzaam verbeteren van de wegeninfrastructuur van Bonaire. De basis hiervoor is opgesteld in een beheerplan wegen Bonaire 2017-2026. De middelen voor de dekking van dit plan zullen jaarlijks door het Rijk ter beschikking worden gesteld in de vorm van een bijzondere uitkering. Conform het plan zal het OLB ingaande het jaar 2020 jaarlijks een eigen bijdrage inbrengen voor het klein en groot onderhoud van \$ 407.309 en tevens moet er jaarlijks een bedrag worden gereserveerd van \$ 135.672. In het jaar 2019 is naar rato conform hetgeen begroot is een

bedrag van \$ 67.500 gereserveerd.

4.5. Schulden op korte termijn

4.5.1. Crediteuren algemeen

De schulden aan crediteuren bedragen ultimo 2018 volgens de balans \$ 2.488.130. Na verwerking van de betalingen aan deze crediteuren in 2019 zijn de schulden aan crediteuren toegenomen tot een bedrag van \$ 4.332.506. Deze toename van circa \$ 1.844.376 is te wijten aan facturen betrekking hebbend op 2019 die in 2020 zijn betaald.

Wij hebben voorts middels een voortgezette controle de volledigheid van de per balansdatum opgenomen schulden vastgesteld.

4.5.2. Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Het OLB houdt naast een overzicht van de rechtszaken waar het OLB financiële risico's loopt ook een overzicht van de contractuele verplichtingen bij. De verplichtingen worden toereikend toegelicht in de jaarrekening.

Alhoewel wij niet konden vaststellen of alle verplichtingen per balansdatum 2019 vermeld zijn onder de "niet uit de balans blijvende verplichtingen" (NUBBV), is het OLB begonnen met het implementeren van de aanbevelingen uit het rapport Verbetertraject Financieel Beheer door onder ander het bijhouden van een overzicht van zowel juridische processen/rechtszaken als contractuele verplichtingen. Het OLB is voornemens om de inkoopmodule te implementeren. Met de implementatie van deze module worden verplichtingen ook direct geregistreerd. Het inkoopproces wordt hierdoor geoptimaliseerd.

Met de juiste implementatie wordt de aanbeveling ook opgevolgd. De aangepaste procedures en werkinstructies moeten leiden tot een toereikend en tijdig inzicht in de status van de verplichtingen en de presentatie van de NUBBV en de kortlopende schulden in de jaarrekening en periodieke rapportages van het OLB.

4.6. Baten

De jaarrekening 2019 geeft de volgende splitsing in hoofdgroepen van de baten:

	§
Huren en pachten	3.058.015
Duurzame goederen	11.706
Overige goederen en diensten	5.736.688
Belastingopbrengsten	13.192.550
Overdrachten van het Land	61.201.582
Reserveringen	8.431.650
Overige inkomensoverdrachten	0
Totaal inkomsten	<u>91.632.191</u>

4.6.1. Huren en pachten

De opbrengsten uit erfpacht worden vanaf 2011 op baten- en lastenbasis verantwoord. De registratie van de erfpachtgronden wordt verzorgd door de Dienst Domeinbeheer. Bij de Afdeling Financiën is een apart bestand opgebouwd voor de facturering van erfpachtcanons. Er vindt geen afstemming plaats tussen beide bestanden. Daarnaast vindt ook geen afstemming plaats met de gegevens van het kadaster. Hierdoor is de volledigheid van de erfpachtopbrengsten niet gewaarborgd.

4.6.2. Overige goederen en diensten

De opbrengst wegens overige goederen en diensten bestaan voornamelijk uit diverse vergunningsrechten, havengelden, opbrengsten reinigingsrechten, leges, precariorechten en diverse opbrengsten.

In het algemeen kan gesteld worden dat geen van de betrokken diensten structureel interne controle instellen op het naleven van hun procedures en op het juist, tijdig en

volledig doorgeven van hun opbrengstgegevens aan de Afdeling Financiën. Wij kunnen ons om die reden geen oordeel vormen over de volledigheid en juistheid van de verantwoorde opbrengsten voor de categorie overige goederen en diensten.

4.6.3. Belastingopbrengsten

4.6.3.1 Gebruik derden gegevens

Veel van de opbrengsten van het OLB zijn afhankelijk van de opgaves van burgers en bedrijven, de zogenaamde derdengegevens. Voorbeelden hiervan zijn de motorrijtuigenbelasting, logeergastenbelasting, de autoverhuurbelasting, opgaves van aantallen cruise passagiers, vergunningen, bouwleges etc. De hoogte van de opbrengst is afhankelijk van zowel de melding van de burger of het bedrijf van het (belastbare) feit en de juistheid van de daarbij overgelegde gegevens.

Het OLB is behalve van de juistheid van deze derdengegevens voor de volledigheid van deze opbrengsten afhankelijk van de uitvoering van haar beleid om deze derdengegevens te controleren. Over haar beleid en de uitvoering daarvan kan het Bestuurscollege verantwoording afleggen in haar jaarverslag of in een mededeling inzake de bedrijfsvoering. Bij de beoordeling van de volledigheid van de verantwoorde opbrengsten toetst de accountant de opzet van het controlebeleid slechts marginaal. Wel toetst de accountant de uitvoering van dit beleid en sluit dit aan op de mededelingen hieromtrent in het jaarverslag, een bedrijfsvoeringsmededeling of anderszins.

Wij hebben nagenoeg geen beleid aangetroffen om deze derdengegevens te controleren. Ook wordt geen verantwoording verstrekt over de verrichte werkzaamheden. Wij hebben vastgesteld dat, voor zover controlewerkzaamheden worden verricht, dit niet planmatig geschiedt en dat de resultaten hiervan niet of nauwelijks worden vastgelegd. Om die reden kunnen wij geen oordeel geven over de volledigheid van dergelijke opbrengsten.

In december 2018 heeft het OLB een nieuwe applicatie, GouwBelastingen, geïmplementeerd ter vervanging van de oude MRB-, GGOG- en Erfpachtsystemen. In gevolge van de implementatie van GouwBelastingen, zijn de primaire processen van het OLB (met uitzondering van grondbelastingen) per 1 januari 2019 ondersteund door een geautomatiseerd systeem. Deze verandering heeft ook een impact gehad op de aanpak en uit te voeren werkzaamheden voor de jaarrekeningcontrole voor boekjaar 2019. In dit kader hebben wij een IT-audit verricht naar o.a. het Gouwbelastingen systeem.

Uit de bevindingen van de IT-audit blijkt dat wij vooralsnog niet kunnen steunen op het Gouwbelastingen systeem. Uit de IT-bevindingen achten wij zowel de risico's als de impact van de IT-audit voor het vaststellen van de betrouwbaarheid en integriteit van de gegevens voor de jaarrekeningcontrole hoog. Het is van belang dat met name de functiescheidingen en het minimale aan applicatiecontroles adequaat zijn ingericht in het systeem.

In 2019 was het OLB bezig met het project omwisselen van kentekenplaten. Dit project had mede als doel het kentekenbestand op te schonen. Het GOUW-Belastingensysteem dient waarborgen te bieden dat alle aanslagen worden opgelegd en tegen het juiste tarief. Wij hebben geen aansluiting kunnen vinden tussen de interne kentekenadministratie uit het GOUW Belastingensysteem en het bijgehouden overzicht voorraad kentekenregistratie. Echter hebben wij vastgesteld dat als gevolg van een systeemstoring niet alle MRB-aanslagen over het belastingjaar 2019 in het boekjaar 2019 zijn opgelegd voor een totaalbedrag van circa \$ 224.000. Tevens blijkt dat er een totaalbedrag van circa \$157.000 aan uitvalregels niet zijn ingelezen door B/CN. De uitvalregels zijn vooralsnog niet gecorrigeerd en wederom verstuurd naar B/CN. De volledigheid van de ingediende aangiften voor logeergastenbelasting en de verhuurmotorrijtuigenbelasting konden wij niet vaststellen. Wij hebben geen

aansluiting kunnen vinden tussen specificatie aangiften GouwBelastingen en de afrekening B/CN. Wegens het ontbreken van aangiften konden wij de juistheid en de volledigheid van bovengenoemde specificatie niet vaststellen. Wij hebben een verschil van circa \$ 14.000 geconstateerd voor logeergastenbelasting en circa \$ 72.000 voor verhuurmotorrijtuigenbelasting.

Voorts hebben wij bij de controle van erfpacht geconstateerd dat wegens het niet tijdig verwerken van verkoopaktes niet de juiste belastingplichtige is aangeslagen en/of gevallen waar de belastingplichtigen ten onrechte zijn aanslagen. Er waren ook gevallen waar 2 verschillende cribnummers aangeslagen zijn voor dezelfde kadastrale nummer of een geval waar een cribnummer welke 2 keer is aangeslagen voor dezelfde belastingjaar en voor hetzelfde kadastrale nummer.

Wij hebben vernomen dat e.e.a. te wijten is aan de conversie. Hierdoor dient het systeem nog opgeschoond te worden. Dit heeft de nodige aandacht van het OLB.

Belastingplichtigen die grondbelasting verschuldigd zijn, alsook de daarbij behorende basisgegevens, zijn vooralsnog het GGOG-bestand ingevoerd en verwerkt door de heffingsambtenaar belast met grondbelasting. Met de uitdiensttreding van de heffingsambtenaar in de maand augustus zijn er geen mutaties meer verwerkt.

Conform Eilandsverordening grondbelasting Belasting Bonaire zijn de grondwaarden voor een tijdvak van vijf achtereenvolgende jaren geldig. Dit impliceert dat de grondwaarden om de 5 jaar getaxeerd dienen te worden, opdat grondbelasting voor het juiste bedrag wordt aangeslagen. Wij hebben vernomen dat in 2019 geen taxaties zijn uitgevoerd.

Om bovengenoemde redenen kunnen wij geen oordeel geven over primair de volledigheid van de belastingopbrengsten.

4.6.3.2 Volledigheid opboeking aanslagen in MCS

De vastlegging van de vorderingen op de belastingschuldigen werd tot en met augustus 2017 ondersteund door het MCS-systeem (voorheen GOS). Het GOS-systeem gaf echter geen mogelijkheid om de vorderingspositie te kunnen bepalen. In augustus 2017 is het GOS-systeem vervangen door het MCS-systeem. De conversie van GOS naar MCS is door ADR in een eerder onderzoek beoordeeld. De conclusie hierbij is dat de conversie juist en volledig heeft plaatsgevonden.

Het MCS-systeem maakt het vervaardigen van een overzicht van de vorderingspositie wel mogelijk.

Om aansluiting te kunnen vinden met B/CN inzake de openstaande debiteuren wordt de vordering overgeheveld naar de rekening van B/CN op het moment dat de aanslagen door B/CN worden ingelezen. Dit is van belang om periodiek aansluiting te kunnen vinden met de openstaande vordering in de financiële administratie van B/CN.

De volledigheid en juistheid van de opboeking in het MCS van kohieren en andere aanslagen/ vorderingengegevens is door het OLB nu wel vast te stellen.

Door B/CN worden overzichten verstuurd naar het OLB met de ingelezen bestanden. Conform procedure worden niet ingelezen bestanden door B/CN teruggestuurd naar het OLB. Na correcties tijdens het OLB worden de kohieren wederom verstuurd naar B/CN om ingelezen te kunnen worden. Wellicht ten overvloede dient opgemerkt te worden dat het OLB ook een overzicht dient bij te houden van alle verstuurd aanslagen naar B/CN en periodiek controleren of alle aanslagen door B/CN wel of niet zijn ingelezen en ook niet als uitval zijn aangemerkt.

Het risico dat kohieren niet of dubbel worden ingeboekt en ook dat niet-geautoriseerde mutaties (verminderingen) worden aangebracht wordt laag ingeschat.

4.6.4 Overdrachten van het Land

De overdrachten van het land bestaan uit:

	\$
Vrije uitkering	28.623.740
Overige vergoedingen en bijzondere uitkeringen	<u>31.416.360</u>

Totaal overdrachten Nederland 60.040.100

De in de overige vergoedingen begrepen bijzondere uitkeringen zijn nader gespecificeerd in een afzonderlijke bijlage "Overzicht Bijzondere Uitkeringen" bij de jaarrekening. Er is sprake van 154 projecten waarvoor uitkeringen worden ontvangen. In de jaarrekening zijn slechts die bedragen als baten opgenomen, die daadwerkelijk zijn besteed. Naast dit bedrag is nog een te besteden bedrag van \$ 31.416.360 beschikbaar. Dit bedrag is onder de kortlopende schulden opgenomen.

4.7. Lasten

De jaarrekening 2019 geeft de volgende splitsing van de lasten in hoofdgroepen na verwerking van de kosten van de verdeeldienst:

	Totalen gewone dienst	Totalen verdeel dienst	Kosten in hoofd- groepen
	\$	\$	\$
Salarissen en sociale lasten	18.444.944	1.150.771	19.595.715
Rente en afschrijving	0	1.998.156	1.998.156
Personeel van derden	940.925	0	940.925
Energie	0	1.160.457	1.160.457
Overige goederen en diensten	14.661.008	2.822.076	17.483.084
Overige inkomens- overdrachten	9.473.771	0	9.473.771
Diversen	32.819.216	0	32.819.216
Doorbelaaste kosten verdeeldienst	7.131.460	-7.131.460	0
Totaal	83.471.324	0	83.471.324

4.7.1. Overige goederen en diensten

Onder de categorie overige goederen en diensten zijn veel operationele kosten opgenomen en ook de kosten voor onderhoud van infrastructuur, huur van gebouwen, diensten van derden en doorbetaalde reinigingsrechten.

4.7.2. Overige inkomensoverdrachten

Onder deze categorie zijn subsidies en bijdragen aan derden opgenomen. Voor een nadere specificatie van deze post wordt verwezen naar bijlage “Model G – Staat van inkomensoverdrachten”.

5. Gebeurtenissen na balansdatum

Met het uitbreken van de pandemie Covid-19 begin dit jaar zullen naar verwachting veel organisaties, zonder hulp van de overheid, mogelijk in continuïteitsproblemen komen. Er zullen ook situaties zijn waar dit niet zal gebeuren aangezien de impact van het coronavirus op de organisatie voor zover thans voorzienbaar en gezien de financiële positie van de organisaties geen aanleiding zijn voor ernstige onzekerheid over de continuïteit. De huidige ontwikkelingen rondom het coronavirus op OLB geven geen aanleiding hiertoe waardoor de gevolgen van het coronavirus als gebeurtenissen na balansdatum zijn behandeld. Door de overheid is een beleid gevoerd om de economische gevolgen van het coronavirus te beperken. In dit kader heeft het Bestuurscollege van het OLB op 24 maart 2020 een aantal maatregelen afgekondigd om de economische gevolgen van de coronacrisis op te vangen. Een van deze maatregelen betreft het verlenen van uitstel van betaling van lokale heffingen (m.u.v. motorrijtuigenbelasting), erfpacht, toeristenbelasting en verhuurbelasting motorrijtuigen over het eerste kwartaal 2020. Deze maatregel is bedoeld om bedrijven enige liquiditeitsruimte te bieden

in deze moeilijke tijden. Ook vanuit Nederland heeft de overheid sociaal-economische maatregelen genomen in de vorm van een noodpakket om werknemers en bedrijven te ondersteunen.

De gevolgen van het coronavirus verschaffen geen nadere informatie v over de feitelijke situatie per balansdatum van het OLB en leiden ook niet tot een materiele onzekerheid inzake de continuïteit.

6. Rechtmatigheid

De BBVBES schrijft voor dat baten en lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand moeten komen. Er is binnen het OLB in 2014 een, inmiddels door de Eilandsraad van het OLB vastgesteld, overzicht (toetsingskader) vervaardigd inzake welke wetten en verordeningen hierbij in aanmerking moeten worden genomen. Er zijn echter nog geen voldoende organisatorische maatregelen getroffen gericht op de naleving van de relevante regelgeving.

7. Slot

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zijn vanzelfsprekend graag bereid dit rapport nader toe te lichten

S.N.C. Nicolaas RA MSc
Junior Manager

Financial report

Balance sheet

Assets	1,734,826
Current assets	88,905
Non-current assets	1,645,921
Liabilities	166,630
Current liabilities	110,327
Non-current liabilities	56,303
Equity	74,393
Paid-in capital	72,921
Retained earnings	1,472

Income statement

Revenues	12,978,516
Net sales	12,873,892
Investment	104,624
Expenses	6,372,535
Research and Development	1,385,395
Operating expenses	4,439,118
Marketing	548,022
Net income	6,505,981

Stichting Overheidsaccountantsbureau
Scharlooweg 174
Curaçao

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de Eilandsraad
van het Openbaar Lichaam Bonaire
Kralendijk
Bonaire

A. Verklaring over de jaarrekening 2019

Onze oordeelonthouding

Wij hebben de jaarrekening 2019 van het Openbaar Lichaam Bonaire (hierna “OLB”), gecontroleerd.

Wij geven geen oordeel over zowel de getrouwheid als de financiële rechtmatigheid van de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019 van het OLB. Vanwege het belang van de aangelegenheden beschreven in de paragrafen “De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de getrouwheid” respectievelijk “De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de financiële rechtmatigheid van de totstandkoming van baten en lasten en balansmutaties” zijn wij niet in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen om daarop ons controleoordeel bij de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019, in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, te kunnen baseren.

De jaarrekening 2019 bestaat uit:

- de balans per 31 december 2019;
- de rekening van baten en lasten over 2019;
- de staat van bijzondere uitkeringen; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving, andere toelichtingen en bijbehorende staten.

De basis voor onze oordeelonthouding

Getrouwheidsonzekerheden

Er bestaan onzekerheden met betrekking tot de volgende posten:

1. Materiële vaste activa
Er bestaat geen zekerheid omtrent de juistheid van de geactiveerde investeringen voor een totaalbedrag van afgerond \$ 9.787.000, ontleend aan een opgave ter zake van het Rijksvastgoedbedrijf, met betrekking tot de uitvoering van het Schoolhuisvestingsplan Bonaire.
2. Financiële vaste activa
Er bestaat geen zekerheid over de juistheid van de waardering van de deelnemingen vanwege het ontbreken van gecontroleerde jaarrekeningen over het jaar 2019. De betreffende deelnemingen zijn per 31 december 2019 opgenomen voor afgerond \$ 6.251.000.

3. Belastingvorderingen

Er bestaat geen zekerheid over de waardering van de belastingvorderingen per 31 december 2019, in verband met mogelijke oninbaarheid. Deze vorderingen zijn op de balans opgenomen voor afgerond \$ 17.527.000. In het kader van voorzichtigheidsprincipe is een voorziening dubieuze debiteuren op de balans opgenomen voor een bedrag van afgerond \$ 5.215.000.

4. Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Er bestaat geen zekerheid over de volledigheid van de post “niet uit de balans blijvende verplichtingen”. Door het OLB worden overzichten bijgehouden van zowel de contractuele verplichtingen als de verplichtingen uit hoofde van rechtszaken waar het OLB financiële risico's loopt. De volledigheid van de in deze overzichten opgenomen verplichtingen is niet vast te stellen wegens ontoereikende interne beheersingsmaatregelen. In de jaarrekening worden de juridische zaken en de contractuele verplichtingen toegelicht.

5. Belastingontvangsten, erfpacht en lig-, loods en meergelden

Intern is er geen beleid opgesteld om de derdengegevens te controleren en evenmin zijn er verantwoordingen opgemaakt over de in dat kader verrichte werkzaamheden. Daarnaast ontbreekt het aan interne controles bij de afdelingen en diensten, die met de heffing zijn belast. Over de volledigheid van de heffing door het OLB van lokale belastingen en retributies bestaat vooralsnog onzekerheid over de volledigheid van deze opbrengsten. De opbrengsten 2019 bedragen afgerond \$ 13.193.000 voor belastingen, afgerond \$ 2.743.000 voor erfpacht en afgerond \$ 2.408.000 voor lig-, loods en meergelden.

6. Subsidies

Er bestaat geen zekerheid met betrekking tot de volledigheid van de verstrekte subsidies wegens het ontbreken van een intern subsidieregister.

De basis van de oordeelonthouding betreffende de financiële rechtmatigheid van de totstandkoming van verantwoorde baten en lasten en balansmutaties

De genoemde onzekerheden zoals hiervoor vermeld hebben tevens betrekking op de financiële rechtmatigheid van de verantwoorde baten en lasten en balansmutaties.

De toekenning van de geselecteerde subsidies voor het begrotingsjaar 2019 vond niet plaats binnen de wettelijke vastgestelde indieningstermijn. Echter hebben wij eveneens vastgesteld dat de behandelings-termijn van de subsidies langer duurt dan wettelijk is bepaald, waardoor de toekenningen van de subsidies niet vóór de uiterlijke datum zijn geschied. Artikel 5 lid 2 van de subsidieverordening schrijft voor dat uiterlijk 1 juli een beslissing wordt genomen door het Bestuurscollege. Dit leidt tot een rechtmatigheidsfout van afgerond \$ 3.843.000. De subsidieaanvragen voldoen inhoudelijk aan alle formele voorwaarden om in aanmerking te komen voor een subsidie. Tevens blijkt dat de subsidietoekenningen zijn goedgekeurd en voorzien van een subsidiebeschikking. De oorzaken van het uitlopen van de behandelingsperiode, waardoor de datum van 1 juli niet wordt gehaald, kunnen verschillen. Wellicht dienen de oorzaken geanalyseerd te worden en de wettelijke termijn mogelijk worden herzien.

Wij zijn onafhankelijk van het OLB zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Materialiteit

De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% van de kosten zijnde afgerond \$ 835.000. Voor onzekerheden bedraagt deze tolerantie 3% van de kosten ofwel afgerond \$ 2.504.000. Hierbij hebben wij de werkzaamheden voor zowel de getrouwheid als de rechtmatigheid uitgevoerd middels de uitvoeringsmaterialiteit ad afgerond \$ 668.000. De differentiatie tussen de goedkeurings- en de uitvoeringsmaterialiteit betreft een ingebouwde zekerheidsmarge van de accountant die onder anderen gebaseerd is op de in de accountancysector geldende richtlijnen alsmede risicoanalyse en professionele oordeelsvorming.

Paragraaf betreffende overige aangelegenheden

Met het uitbreken van de pandemie Covid-19 (het coronavirus) begin dit jaar zullen naar verwachting veel organisaties, zonder hulp van de overheid, mogelijk in continuïteitsproblemen komen. Er zullen ook situaties zijn waar dit niet zal gebeuren aangezien de impact van het coronavirus op de organisatie voor zover thans voorzienbaar en gezien de financiële positie van de organisatie geen aanleiding vormt voor ernstige onzekerheid over de continuïteit. De huidige ontwikkelingen rondom het coronavirus op Bonaire geven geen aanleiding hiertoe waardoor de gevolgen van het coronavirus als gebeurtenissen na balansdatum zijn behandeld.

Door de overheid is een beleid gevoerd om de economische gevolgen van het coronavirus te beperken. In dit kader heeft het Bestuurscollege van het OLB op 24 maart 2020 een aantal maatregelen afgekondigd om de economische gevolgen van de coronacrisis op te vangen. Eén van deze maatregelen betreft het verlenen van uitstel van betaling van lokale heffingen (m.u.v. motorrijtuigenbelasting), erfpacht, toeristenbelasting en verhuurbelasting motorrijtuigen over het eerste kwartaal 2020. Deze maatregel is bedoeld om bedrijven enige liquiditeitsruimte te bieden in deze moeilijke tijden. Ook vanuit Nederland heeft de overheid sociaaleconomische maatregelen genomen in de vorm van een noodpakket om werknemers en bedrijven te ondersteunen.

Wij wijzen u erop dat de gevolgen van het coronavirus geen nadere informatie verschaffen over de feitelijke situatie per balansdatum van het OLB, maar meer over de omstandigheden die zijn ontstaan na de datum van de jaarrekening.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- de beleidsverantwoording;
- de paragrafen.

Vanwege het belang van de aangelegenheden beschreven in de paragraaf "De basis voor onze oordeelonthouding betreffende de getrouwheid en de financiële rechtmatigheid" zijn wij niet in staat geweest om in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba te overwegen of de andere informatie al dan niet:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba is vereist.

Wij hebben opdracht gekregen de andere informatie te lezen en op basis van onze kennis en ons begrip, te verkrijgen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, te overwegen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Het Bestuurscollege van het OLB is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de beleidsverantwoording en de paragrafen in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

B. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuurscollege voor de jaarrekening

Het Bestuurscollege van het OLB is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording Openbare Lichamen BES en de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven en dat de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met relevante wet- en regelgeving, waaronder de verordeningen van het OLB.

Het Bestuurscollege is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de rechtmatige totstandkoming van baten, lasten en balansmutaties mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Het is onze verantwoordelijkheid om op grond van de opdracht van de Eilandsraad van het OLB de controle als bedoeld in artikel 38, derde lid, van de Wet Financiën Openbare Lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba uit te voeren en een controleverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, uitvoeringstijdstip en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze controle professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle- informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het OLB.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het OLB en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Willemstad, 15 mei 2020

Stichting Overheidsaccountantsbureau

Namens deze,

S.N.C. Nicolaas RA MSc
Junior Manager

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

SOAB | We know government.

Lijst Bestedingsvoorstellen resultaat 2019

NUMMER	OMSCHRIJVING	BEDRAG IN USD
1	Sportfaciliteiten (Bonaire Overheidsgebouwen - 2020)	430.000,00
2	Veiligheidsmaatregelen installaties op de luchthaven (Oil Trading Bonaire)	850.000,00
3	Bouw van Family Justice Center	1.000.000,00
4	Bestek voor (Kaminda Broertje Janga)	50.000,00
5	Onderhoud infrastructuur	770.700,00
6	Onderhoud diverse gebouwen	50.000,00
7	Marketing fonds	750.000,00
8	Economische projecten wederopbouw	730.606,50
9	Implementatie van Tourism Recovery plan	300.000,00
10	Financiering onderwijshuisvesting SGB - 2019	72.000,00
11	Financiering onderwijshuisvesting SGB - 2020	114.561,50
12	Qredits bijdrage Covid 19 overbruggingskrediet	98.000,00
13	Bijdrage Monumenten fonds	200.000,00
14	Implementatie van het Masterplan 2030	200.000,00
15	Aanvullende operationele kosten Kabinet Gezaghebber	20.000,00
16	Uitvoering onderzoek verkiezingen/bevordering democratische rechten	25.000,00
17	Aanleg infrastructuur t.b.v. de start van de bouwwerkzaamheden uitbreiding SGB	600.000,00
18	Implementatie inrichtingsplan LVV (in het kader van uitvoering vastgesteld plan van aanpak LVV):	150.000,00
19	Aansluiting WEB verkavelingsplannen	200.000,00
20	Frictie - en risico kosten	100.000,00
21	Voolichtingcampagnes/communicatie (o.a. Wegenverkeers verordening)	80.000,00
22	Aanschaf nieuwe computers en smartphones	150.000,00
23	Implementatie gehandicapten parkeerkaarten	60.000,00
24	Expertise implementatie grondzaken	120.000,00
25	Versterking ambtelijk apparaat	80.000,00
	Totaal bedrag aan voorstellen	7.200.868,00